

Nr 246

Av herr Nyman och herr Larsson, Thorsten, om utredning angående samhällets kuliurpolitiska uppgifter.

(Lika lydande med motion nr 315 i Andra kammaren)

I proposition till 1961 års riksdag angavs riktlinjerna för statens stöd till kulturlivet i fyra punkter, som kan sammanfattas sålunda:

1. Stöd åt blivande konstnärliga yrkesutövare under utbildningstiden.
2. Arbetsstipendier till verksamma konstnärer.
3. Statliga köp av konstnärliga produkter.
4. Åtgärder i syfte att stärka de organ som har till uppgift att förmedla konst- och kulturyttringar och ge stimulans åt den privata kulturkonsumtionen.

De åtgärder som främst vidtagits av samhället har gällt de tre första punkterna på programmet och gått ut på stöd till produktionen av kultur i olika former. I ett skede av kulturupprustning har det varit naturligt att skapa ökade resurser för kulturproduktionen. Då det gäller den fjärde punkten, som främst avser spridning av kulturen, har samhällets insatser hitintills varit otillräckliga i brist på säkra kunskaper om de lämpligaste vägarna för *kulturspridningen*. Likaså har ovisshet rått om de faktorer som legat till grund för ett mycket begränsat *kulturintresse* hos stora grupper av medborgare. De fåtaliga och ofullständiga kultursociologiska undersökningar som företagits och fortgår bör därför utvidgas för att kunna ge bättre vägledning för hur kulturen skall spridas till hela folket. Dessa undersökningar bör sättas in i större sammanhang och ges systematisk inriktning mot en lösning av frågan om det bästa sättet att distribuera kulturen.

Hur *kulturkonsumtionen* bäst skall stimuleras är en svår fråga som aktualiserat en rad problem, bl. a. hur kulturbehovet hos de många skall kunna aktiveras, vilken insats samhället skall göra utan att verka dirigerande på kulturskaparna och kulturens innehåll och utformning, hur kulturaktiviteterna skall kunna decentraliseras och även på mindre orter få kvalitet och tillräcklig bredd etc.

Allmänna beredningsutskottet har de senaste åren i samband med motioner behandlat dessa frågor. Yrkandet på en samlad översyn av kulturpolitiken, en kulturutredning, har avvisats som tveksamt och praktiskt olämpligt, i vetskap om att en hel del åtgärder redan vidtagits på kulturlivets område i syfte att sprida de olika konstarterna. Vi menar emellertid att tiden nu är inne att angripa dessa frågeställningar från delvis nya utgångspunkter.

1962 års läroplan för grundskolan understryker särskilt följande syften med undervisningen, nämligen

1. att förmedla ett kunskapsmått som kan hjälpa individen att orientera sig i verkligheten, att göra denne delaktig av en referensram som kan »omsluta ett rikare innehåll än förr»;

2. att stimulera och öva elevens tankeförmåga, så att denne kritiskt och självständigt skall kunna pröva och motstå tendentiös påverkan samt kunna analysera, jämföra och sammanfatta; samt

3. att utveckla elevens känslö- och viljeliv.

Ur detta kan utläsas en målsättning som även gäller kulturpolitiken i stort i ett demokratiskt samhälle, nämligen att hos medborgarna skapa en referensram som omsluter ett rikare innehåll än förr. Det innebär att söka utplåna skillnaderna mellan olika befolkningsskikt i fråga om kulturkonsumtion och bryta den isolering som förklarar kulturprodukternas alltför ringa attraktionskraft hos många. De medel med vilka denna målsättning kan nås utgörs av skolan, etermedia och övriga kulturförmedlande organ, vilkas uppgifter är att skapa god smak och förmåga till kulturupplevelse. Vilken effekt har den verksamhet dessa förmedlande organ utövar och hur skall de stimuleras? Den frågan behöver närmare utredas.

Eter medias roll i kulturbefrämjande syfte

Frågan om radions och televisionens roll i kulturbefrämjande syfte bör tas upp till närmare utredning och forskning. Utan tvekan har radion och televisionen medfört nya möjligheter för stora grupper medborgare att komma i kontakt med olika former av kulturella aktiviteter. De många program om musik, litteratur och konst radio och TV producerar spelar här stor roll. Även program av debatterande slag — t. ex. ett sådant som Studio 66 — har visat sig ha stor betydelse för att stimulera kulturdebatten och i ordets positiva bemärkelse »popularisera» kulturyttringar av olika slag, som i annat fall endast »konsumerats» av ett exklusivt fåtal. I det här sammanhanget torde det vara överflödigt att närmare utveckla radions och televisionens allmänt sett mycket stora uppgift i kulturbefrämjande syfte, vilket tar sig uttryck i ökade kunskaper, ökad vidsyn och förståelse, inte minst för internationella förhållanden. Likaså behöver vi inte närmare gå in på radions och TV:s stora uppgifter på utbildningens område — bl. a. beträffande vuxenutbildningen — något som i långa loppet höjer bildningsnivån för praktiskt taget hela folket.

Det vi emellertid skulle vilja ha närmare utrett gäller de möjligheter som står till buds att i långt större omfattning än hittills varit fallet föra ut kulturen till hela folket via etermedia, vilka bjuder enastående möjligheter i det avseendet. God teater, högklassiga filmer och omväxlande musikaliska evenemang förekommer redan nu i radio och TV. Vissa lyssnar- och tittarundersökningar genomförs i Sveriges Radios regi, men det vi saknar är

systematisk forskning och *kultursociologiska undersökningar* kring etermedias roll i kulturbefrämjande syfte. Här skall endast vissa frågeställningar anges vilka bör belysas bättre.

Radions och TV:s programsättning avpassas ofta till vad respektive programproducenter subjektivt uppfattar som goda program. Objektiva mätinstrument behövs därför för att göra de rätta avvägningarna i programsammansättningen. Någon hundraprocentig objektivitet är självfallet omöjlig att nå. Kan vetenskaplig forskning ge oss bättre underlag för bedömningar och avvägningar vid programsammansättningen, torde vi dock ha kommit ett stycke på väg. Vi behöver bl. a. svar på följande frågor: Vilka åtgärder kan vidtas för att förhindra att vissa program uppfattas som exklusiva? Kan det bero på bristande uppföljning? Kan metoden med debattprogram i anslutning till — före och/eller efter — konstnärliga programslag underlätta förståelsen av konstverket, musikstycket etc.? Skulle utgivandet av handledningar eller broschyrer i anslutning till vissa serier av program — något som redan sker i begränsad skala — kunna utvidgas ytterligare?

Att radio- och TV-teatern uppskattas inom breda folklager är odiskutabelt. Kan framförandet av pjäserna kompletteras med program om och kring pjäsförfattarens liv och person? I vilken utsträckning bör pjäserna tryckas och distribueras i större skala? Kan i större omfattning än nu sker musik- och teaterprogram integreras med det frivilliga folkbildningsarbetet? Kan även konsertverksamheten följas upp genom presentationsprogram om och kring respektive tonsättare, dirigent, solist etc.? Vilka programformer bör väljas för att fördjupa kunskaperna om t. ex. den moderna musiken och jazzen? Redan nu är opera- och balettprogram i TV i viss utsträckning avpassade för detta speciella medium. Men det krävs att ytterligare åtgärder vidtas för att dessa musikverk — ofta skrivna för en annan tids människor — skall kunna framföras för och rätt förstås av vår tids miljonpublik i TV. Vilka åtgärder behöver i så fall i första hand vidtas?

Det finns som framgått av ovanstående otaliga problem förknippade med kulturdistributionen via etermedia. Dessa problem kan väntas öka i omfattning när TV-2 införs. Radioutredningen penetrerade endast en del av hithörande problem men gick inte närmare in på dessa frågor. Därför krävs ytterligare utredning. Alltför länge har vi haft tillgång till kanaler för ett varierat programutbud i etermedia, men vi saknar kunskaper om de program vi sänder är de som efterfrågas, och vi vet inte heller mycket om vilket stoff som bör gå ut via dessa kanaler för att bäst tillgodose kulturintresset. På dessa punkter krävs vidgad forskning av olika slag.

De frågeställningar vi här tagit upp till behandling kan visserligen sägas höra till Sveriges Radios ordinarie verksamhet. Avtalet mellan staten och Sveriges Radio, i vilket relationerna dem emellan är fastslagna, kan sägas reglera alla de förhållanden vi berört. Eftersom ensamrätten att producera

radio- och TV-program tillkommer Sveriges Radio bör det emellertid övervägas om inte *riksdagen*, i något andra former än nu är fallet, bör ha medinflytande vid planeringen av radioföretagets långsiktiga målsättningar. Enligt vår mening bör riksdagen kunna göra uttalanden beträffande programplaneringens allmänna inriktning. Riksdagen har ändå ansvaret för övriga kulturfrågor såsom allmänna kultur- och bildningsändamål, skolväsende, högre utbildning och forskning m. m.

Vi anser etermedia i dag ha sådan genomslagskraft och sådant ansvar för åsiktsbildningen och smakfostran i vårt land, att den eterburna kulturproduktionen — och möjligheterna att ta emot dessa program — inte rimligen kan föras åt sidan vid en allmän och omfattande utredning om vilka samhällets framtida kulturpolitiska uppgifter bör vara.

Kulturens spridning till hela folket

Kulturens spridning till hela folket måste målmedvetet följas upp. Samhället satsar stora summor på skolan, radio och TV samt de ideella och kulturella organisationerna, till vilka inte minst utbildningsorganisationerna hör. Samhället bör därför kunna vänta sig gott resultat av den estetiska fostran som syftar till att föra unga och vuxna i kontakt med olika former av kultur. De stora befolkningsgrupperna kan bäst stimuleras till kulturell aktivitet genom att så många som möjligt är med och bestämmer om kulturutbudet och hur miljön skall vara utformad ur kulturell synpunkt, inte minst då det gäller att utnyttja konsten i den offentliga miljön, något som nu ofta bestäms av en exklusiv grupp.

Två krav behöver ställas om kulturens väg skall kunna nå fram till folket: det ena är ökad decentralisering av kulturutbudet, det andra är kulturens förankring hos de stora folkrörelserna. Studieförbunden skulle säkerligen kunna göra mer än för närvarande om de får tillräckliga resurser. Studiecirkelverksamheten kan med fördel kombineras med ökad kulturaktivitet, t. ex. språkcirkelarna med kulturresor till utlandet, vilket för många medborgare skulle göra utlandsresorna mer givande än nu etc.

Det är också en samordnings- och lokalfråga som behöver lösas på många orter. I detta sammanhang är det intressant att följa den diskussion som förts i Danmark kring skapandet av särskilda kulturcentra. I Skandinavien har man hittills endast gjort trevande försök att förverkliga den kulturcentrumtanke som i England och på kontinenten fått så många entusiastiska förespråkare och nu även i vårt land kan bli mer aktuell. Ett kulturcentrum kan bli ett värdefullt medel för att icke säga ett rationellt sätt att föra kulturen ut till hela folket med någorlunda bredd på kulturbuden även på mindre orter och med utnyttjande av integrationens fördelar.

Kulturcentrum på det regionala eller lokala planet

Det vi vill se förverkligat även i vårt land är ett kulturcentrum i varje region eller kommunblock. Anpassning får därvid ske till de lokala förutsättningarna och respektive områdes befolkningstäthet m. m. Den framtida kommunen eller i förekommande fall landstinget bör vara huvudman för verksamheten. Till ett kulturcentrum bör knytas ortens hela kulturliv, som där bör erbjudas resurser i form av lokaler och tillgång till materiel av olika slag. Scen för teater bör finnas liksom konsertlokal, bibliotek, musei-lokaler, utställningshallar av olika slag för konstutställningar, stadsplane-utställningar m. m. Om biblioteken dessutom ges resurser att bedriva disko-tek- och artotekverksamhet, utlåning av band med exempelvis inspelade radioprogram och i en framtid även videoband med inspelade TV-program, bör biblioteken kunna bli *mediatek*, d. v. s. institutioner för förmedling även av en rad andra former av kulturupplevelser än kontakten med det tryckta ordet.

Studieförbunden liksom föreningslivet i stort bör i ett sådant kulturcentrum ha tillgång till samlingslokaler och studierum, eventuellt även expeditjonslokaler. Särskilda forskarrum bör finnas. Verksamheten kan i princip svälla ut till att omfatta praktiskt taget hur många kulturaktiviteter som helst. Utrymme bör t. ex. kunna beredas även filminstitut, musikskoleverksamhet m. m. Viktigt är att ett sådant levande centrum för en bygd eller Orts kulturliv ger den enskilde tillfälle till såväl utövande av konst av olika slag som möjlighet till varierande kulturupplevelser. Konstnärer skulle kunna erbjudas ateljéer i ett sådant centrum. Turnerande teatrar, orkestrar och konstutställningar m. m. — en verksamhet som nu till viss del bedrivs som försöksverksamhet — kan här vid en utökning av sådan verksamhet erbjudas goda lokaler för respektive aktivitet. På större orter bör möjligheterna prövas att fast knyta vissa ensembler för teater- och musikverksamhet m. m. till dessa kulturcentra, vilka därigenom kan bli centraler för liknande verksamhet i filialer i andra delar av området. På så sätt decentraliseras kulturproduktionen från de stora städerna till dessa kulturcentra, vidare från en kommuns kulturcentrum ut till områdets olika delar.

I många kommuner landet över har under senare år ett flertal kommunala nämnder tillkommit såsom kulturnämnd, kulturråd, konstnämnd, skönhetsråd, fritidsnämnd m. fl., vilka alla har det gemensamt, att de har till uppgift att handha viss del av den verksamhet vi här berört. I en del fall har dessa organ slagits samman till större nämnder, som i sin tur delat upp sig på utskott. En sådan samordning av resurserna torde bli nödvändig i många kommuner, om de här föreslagna planerna på kulturcentrum i större enheter skall kunna realiseras. Dessa nämnders arbete kan då också riktas in mot ett klart definierat mål: att samordna och integrera de kommunala samt stödja och stimulera de frivilliga aktiviteterna på kulturlivets område

inom respektive enhet. Det bör bli den av oss förordade utredningens uppgift att närmare föreslå de arbetsformer och den verksamhet ett kulturcentrum skall ha. Vi har här endast antytt vissa angelägna verksamhetsområden. Likaså bör en sådan utredning överväga vilka statliga bidrag eller allmänt samhällliga insatser som krävs för att tanken på kommunala kulturcentra skall förverkligas och verksamheten stimuleras.

Den här skisserade verksamheten tar sikte på decentralisering av kulturstödet, särskilt frågan om de rätta formerna för kulturdistributionen. En god såväl geografisk som social spridning av kulturutbudet anser vi utgöra en grundförutsättning för ett rikare kulturliv i vårt land. Mot den bakgrunden har vi framlagt våra förslag om ökade möjligheter till kulturspridning via etermedia och via kommunala kulturcentra, vilka vi snarast möjligt vill se inrättade.

Med hänvisning till det ovan anförda hemställer vi,

att riksdagen måtte besluta

att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag om samhällets kulturpolitiska uppgifter, bl. a. med avseende på etermedias roll i kulturbefrämjande syfte, samt om frågan om decentralisering av kulturutbudet genom stödåtgärder av olika slag vid inrättande av regionala eller lokala kulturcentra enligt i motionen angivna riktlinjer.

Stockholm den 24 januari 1967

Sven Nyman (fp)

Thorsten Larsson (cp)

Nr 247

Av herr **Wirtén**, *angående föreningen av vattendrag genom vissa tvättmedel, m. m.*

(Lika lydande med motion nr 314 i Andra kammaren)

Stockholm den 24 januari 1967

Rolf Wirtén (fp)